

50

AZ ÉLETBIZTOSÍTÁSI TÖRVÉNYHOZÁSRÓL

△

IRTA

ALTENBURGER GYULA

az „Institute of Actuaries”, az „Institut des Actuairees français” és
több más biztosítástudományi társaság levelező, ill. rendes tagja.

BUDAPEST, 1907.

A „BIZTOSÍTÁSI ÉS KÖZGAZDASÁGI LAPOK” KIRDÁSA

35009 (1)

35009(1)

BCE KK

126041

ASA

50140

3/16/45

AZ ÉLETBIZTOSITÁSI TÖRVÉNYHOZÁSRÓL

Eg.	[REDACTED]	nyl
Jelzés	[REDACTED]	kötet

△

M. KÖZGAZD. EGYETEM
Szaklét. sz.: 5/49336

IRTA

ALTENBURGER GYULA

az „Institute of Actuaries”, az „Institut des Actuaireis français” és
több más biztosítástudományi társaság levelező, ill. rendes tagja.

MAGYAR KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM
KÖNYVTÁRA

BUDAPEST, 1907.

35009 (1) A „BIZTOSITÁSI ÉS KÖZGAZDASÁGI LAPOK” KIADÁSA

1965

1986

2010 -01- -

ELTE ÁLLAMI TUDOMÁNYEKETLEN
KÖNYVTÁRA

Évek sora óta foglalkoztatja a közvéleményt az a kérdés, hogy a biztosító társaságokra vonatkozó törvényes rendelkezéseket meg kellene változtatni. Az európai kontinensen, sőt a legutóbbi időben a szabad Amerika földjén is, szinte lázasan folyik a biztosító vállalatok olyan reakciós irányu megrendszabályozása, amely a gazdasági életben általában véve feltétlenül kívánatos szabad rendelkezéssel nincs harmóniában. Minálunk Magyarországon is foglalkoztatja az elméletet a kereskedelmi törvény idevágó szakaszainak módosítása. Ezt az áramlatot minálunk talán kevésbé a tényleg érzett szükség hozta létre, mint inkább az a körülmény, hogy a gazdasági kapcsolat, amely minket Ausztriához fűz, szinte természetszerűleg ebben a tekintetben is olyan valami kiegyezés-félét akar szülni.

Bizonyos dolog, hogy minden reakciós áramlatnak egyik főoka a szabadsággal való visszaélésben rejlik. S tényleg úgy látjuk, hogy a teljes szabadság különösen akkor, ha a gazdasági tényezők működését nem ellenőrzi a legszélesebb körű nyilvánosság, visszaélésekre vezethet és tényleg vezetett is. Senki sem fogja kétségbe vonni, hogy a biztosítás terén is fordultak elő és fordulnak elő még ma is, visszaélések. Igen nagy kérdés azonban, vajjon szükséges-e azért olyan általános jellegű restriktív intézkedésekkel élni, amelyek egyrészt alkalmasak arra, hogy valamely igen fontos közgazdasági intézmény szabad tejlődését megakadályozzák, az egyéni tudás, az egyéni érvényesülés lehetőségét megakasszák, s egy megállapított fix sablont akarjanak meghonosítani ott, hol az örökké változó gazdasági viszonyok az intézményeknek saját követelményeikhez való alkalmazkodását kívánják meg. Kereskedelmi törvényünknek idevágó szakaszai annak idején igen nagy haladást tüntettek fel az akkori viszonyokhoz képest. Nagy részükben még ma is megállják helyüket, más részükben módosításra szorulnak. Mi sem volna könnyebb, mint ezen módosításoknál az élő példák után indulni és lemásolni akár az osztrák regulatívumot, akár a svájci, a német birodalmi vagy pláne a New-York állami törvényt. Ha ezt tennők, vajmi rossz szolgálatot tennénk hazánknak.

Hogy ezt a legutóbbi állításumat bebizonyítsam, rövid történelmi visszapillantást vetek ezen restriktív törvények keletkezésére. A leg-

régibb ezek közül az osztrák regulativum, amelyet néhai Kaan Gyula, osztrák miniszteri tanácsos készített, s amely 1880-ban lépett érvénybe. Ez a regulativum 1895—1896-ban annyiban került lényeges módosítás alá, hogy a régi alap épségben tartása mellett külön állami hivatalt szerveztek Ausztriában a biztosító társaságok tényleges ellenőrzésére. Akkoriban módomban volt némi befolyást gyakorolni ezen regulativum átdolgozására és sikerült is megakadályoznom, hogy olyan reakciós szellemű intézkedések kerüljenek bele, amelyek alkalmasak lettek volna, hogy a biztosítás intézményének továbbfejlődését megakasszák, bár több intézkedésével akkor sem értettem egyet.

Szükségesnek tartottam Kaan nevét felemlíteni azért, mert ez a név magyarázza meg azt, miért lett a regulativum olyanná a minő. Kaan t. i. olyan autodidakta volt a biztosítás terén, aki igen nagy szeretettel és igen nagy tudással foglalkozott a biztosítás elméletével, sőt a rokkantsági és a munkás-baleset biztosítási kérdések terén, szinte elsőül, alapvető tevékenységet fejtett ki; de a biztosítási *üzlettel gyakorlatilag* sohasem foglalkozott, annak számos különféle megnyilvánulását az életben saját tapasztalásából nem ismerte, s így csakis arról gondoskodhatott, amit elméleti tudása alapján talált helyesnek. Ha most tekintetbe vesszük azt, hogy a kiegyezés utáni időben Ausztriában is beállott gazdasági fellendülés szinte szükségszerűen maga után vont a nem komoly alapokra fektetett biztosítási „*gründölások*“ elburjánzását, aminek következménye több apró-cseprő intézet bukása volt a hetvenes évek folyamán, természetesnek fogjuk találni, hogy a Kaan-féle regulativum nem készült s nem is készülhetett liberális szellemben s így nem is tarthatjuk követendő példának akkor, mikor olyan rendkívüli viszonyok egyáltalában fenn nem forognak, az intézménynek magának pedig fejlődése éppen a gazdasági fellendülés következtében nemcsak várható, de feltétlenül kívánatos is.

Az osztrák regulativumot 1886-ban követte a svájci törvény. Ezen törvény keletkezésének mélyebb indokait nem ismerem, de tény, hogy ez a törvény semmivel sem liberálisabb az osztrák regulativumnál, aminthogy ugyanezekben a nyomokon halad a német birodalmi törvény is és tetőpontját éri el a reakciós szellem megnyilatkozása a mult esztendei amerikai törvényben. Ezt azonban egészen helytelen irányzatnak tartom. Szó szerint aláírom azt, amit George King, ez a nagynevű tudós, az életbiztosítási téren az egész világon úgy elméleti, mint gyakorlati tekintetben legelső rangú szaktekintélyül elismert férfi 1891-ben a londoni biztosítási akadémián (Institute of Actuaries) tartott előadásában mondott, amidőn az akkori, a mait retrógrád irányzat tekintetében még csak meg sem közelítő amerikai törvényhozásról szóltott s a következőket mondotta: „Ez a nagy törvényhozói buzgóság egészében arra a véleményre vezetendő vissza, amely az egész amerikai közvéleményben elharapózott, hogy a biztosító-társaságokra úgy kell felügyelni, mintha

vezetőik kiszabadult fegyencek volnának. Ha az állami beavatkozás rendszere nem volna divatos, ilyen felfogásnak törvényhozók sohasem hódolhatnának. Mondhatják ugyan, hogy nem kell ilyen messze menni és hogy mérsékelt beavatkozás jótékony hatása is lehet, de miként az, aki az italt megkedveli, alig tud vele mértékletesen élni, éppen úgy nem látszik lehetségesnek az önmérséklés akkor, ha retrográd irányzatu biztosítási törvényhozásról van szó. Itt vagy teljes önmegtartóztatás, vagy teljes mértéktelenség lehetséges csak.“ Kingnek ezen tizenhat évvel ezelőtt elmondott szavai valóságos profécia jellegével bírnak. Mit látunk ugyanis? Látjuk azt, hogy az a már akkor is kifogásolt, reakciós szellemű amerikai törvényhozás nem tudta a visszaéléseket megakadályozni, ami arra vezetett, hogy a tavalyi, gazdasági tekintetben igazán páratlanul reakciós szellemű newyorki törvény létre jött. De nemcsak Amerikában áll a dolog így. A német törvény, amely az osztrák és svájci után keletkezett, ezeknél retrográdabb szellemű, a készülöben levő új osztrák törvény pedig még a németnél is, — hogy enyhén fejezzem ki magam — szigorubb akar lenni, jóllehet az immár 11 év óta érvényben levő új regulativum uralma alatt semmi olyasmi nem történt Ausztriában, ami a rendszabályok szigorítását a legtávolabbról is megindokolná. De míg a newyorki törvény, bár szintén csak igen súlyosbító feltételek mellett, inkább a kisebb biztosító vállalatoknak kedvez az óriásokkal szemben, mert restriktív intézkedései első sorban az utóbiakra vonatkoznak, addig az osztrák törvénytervezetnek tendenciája direkte az új biztosító vállalatok ellen irányul, bár éppen nem lehetetlen, hogy káros hatását azok a régi nagy intézetek is meg fogják érezni, amelyek érdekét — legalább úgy látszik — egyes intézkedések szolgálni hivatva vannak.

Nálunk Magyarországon, bár tizenhárom éve már annak, hogy Beck Hugó elkészítette a biztosító magánvállalatokról szóló törvényjavaslatot és bár igen sokat beszéltek, ankéteztek erről a kérdéstről és bár a törvényjavaslatnak negyedik vagy ötödik átdolgozott kiadása is készen van, hála Istennek, eddig nem történt semmi. A szabadságra nekünk, a mi speciális gazdasági viszonyaink között oly kiváló szükségünk van, és az éltető szabadság szelleme ügylátszik, erősebb volt eddigelé minden reakciós áramlatnál, úgy, hogy a törvényhozásnak ebbe az ágába a reakciós szellem csirája mindeddig nem tudott beférkőzni. De óvakodjunk is attól erősen, hogy a már annyiszor kilátásba helyezett és a törvényhozás elé terjesztendőnek jelzett javaslatba ezt a csirát, ezt a fertőző bacillust bele vigyük, mert a mi még korántsem életerősen kitejlődött biztosítási ügyünk szervezetében ez a kór óriási károkat okozhatna. Tekintsük ezért nyugodt tárgyilagossággal a viszonyokat úgy, amint vannak és vizsgáljuk meg, hol szükséges és hol volna káros hatása a fennálló törvény lényeges megváltoztatása.

I. A törvény alap gondolata.

A biztosítási törvénykezésnek két irányban kell érvényesülnie. Az egyik a biztosítás magánjogi része, amelyet ezen üzlet speciális jellegénél fogva az egyetemes magánjogban teljesen megoldani nem lehet, sőt annyi külön törvényes intézkedésre van szükség, hogy a biztosítási magánjogról újabb időben megjelent törvénytervezetek igen hatalmas arányu és szinte teljesen önálló munkák jellegével bírnak. Jóllehet természetesen előbb kellene következnie a biztosítás magánjogi vonatkozásai törvényes rendezésének a biztosító vállalatokra vonatkozó közigazgatási jellegű törvényhozásnál, mégis úgy látjuk, hogy ezen a téren újabban csakis tervezetekkel találkozunk, kész törvényekkel azonban nem. Ennek a talán feltűnő jelenségnek korántsem az a magyarázata, mintha magánjogi tekintetben nem találkoznánk épúgy jogosult vagy jogosulatlan panaszokkal, mint közigazgatási tekintetben, magyarázata egyszerűen az, hogy igen nehéz dolog a magánjog törvényes rendezése, ellenben igen könnyű a vállalatoknak olyan közigazgatási megrendszabályozása, amely a tényleg tapasztalható reakciós áramlat folytán tetszetős, és hasznosnak látszik. A biztosítási üzlet bármily ágát tekintjük is, a biztosítási szerződés igen komplikált valami, mert hiszen pontosan szabályoznia kell úgy a biztosítót, mint a biztosított összes kötelezettségeit, amelyeknek akár a káreset előtt, akár annak bekövetkezte után eleget tenni tartozik. De szabályoznia kell mindazokat az előfeltételeket is, amelyekből a szerződés megkötésének érvényessége vagy érvénytelensége és magának a szerződésnek hatálya vagy hatálytalansága függ. Ebbe a munkába könnyelmű kézzel belefogni még azok sem mernek, akik minden lelkiismeretfurdalás nélkül hozzák meg a legreakciósabb szellemű közigazgatási törvényeket is. Pedig, ha valahol, úgy a gazdasági törvényhozás terén bosszulja meg magát leghamarabb, ha divatos jelszavak után indulva a viszonyok alapos mérlegelése nélkül történnek az intézkedések.

A magánjogi viszonyok részletes fejtegetésébe ez alkalommal bocsátkozni nem kívánok, mert még nem látom magam előtt azt az időt, amikor a mi magyar biztosítási magánjogi törvényünk tényleg meglesz, azért csupán a kérdés közigazgatási részével fogok foglalkozni.

A biztosítási ügy közigazgatási viszonyainak rendezésére két nagy szempont lehet irányadó. Az egyik a liberális szempont, amely a teljes szabadságot biztosítja a teljes egyéni felelősség mellett, a másik az anti-liberális álláspont, amely az egyéni felelősség részleges mellőzésével az államnak vindikálja azt a jogot, hogy a biztosító vállalatok ügyvitelére közvetlen befolyást gyakorolhasson. Ha ezt a két irányzatot egymással szembe állítjuk, nem szabad szem előtt téveszteni azt, hogy az állami beavatkozás mindig egyének útján történik olyan egyének útján azonban, akiknek felelősségét a reájuk ruházott hatalom korlátozza. A rendszer,

úgy látjuk, hogy az állami beavatkozás, vagy amint azt eufemistikusan nevezni szokták, az állami ellenőrzés teljesen magán hordja annak a vezető egyénnek jellegét, akire ezen feladat ellátása bizva van. Ez nem is lehet máskép, mert hiszen ez az államhivatal szintén csak emberekből áll, akiknek meggyőződésük van, bár ezt a meggyőződést sajnos, elég gyakran és eléggé érezhetően befolyásolja a hivatalos tekintély öntudata, úgy, hogy megesik az is, hogy valamit csak azért rendelnek el, vagy csak azért kifogásolnak, hogy felsőbbségüket dokumentálják, hogy a kezükbe letett állami hatalmat éreztessék azokkal, akikkel ezt éreztetni módjukban van, vagy pedig egyszerűen azért: *ut aliquid fecissi videantur*. Hozzájárul ehhez az is, hogy az ilyen központi államhivatalok vezetői, akik magával az étellel nem érintkeznek, akiknek nincsen módjukban az, hogy a gyakorlati élet igazi követelményeit megismerhessék, még akkor is, ha eredetileg az élet iskolájában nevelkedtek, idők folyamán rabjává lesznek bizonyos teoriáknak, uniformálásra törekszenek ott, ahol az élet maga esetleg igen nagy változatosságot kíván meg.

Ez pedig feltétlenül káros hatás, mert minden biztosító vállalatnak megvan a maga individualitása, amely hű tükre az azt vezető férfiak egyéniségének. De tükre egyszersmind azoknak a speciális viszonyoknak is, amelyek között a vállalat azzá fejlődött, ami. A biztosító vállalatok vezető férfiai pedig ritka kivétellel az élet iskolájában nevelkedtek és szükségszerűleg alkalmazkodtak az élet követelményeihez. Ezeket a követelményeket mindenki a saját szemével látja, a saját gondolkodásának, a saját tudásának megfelelően értékeli. Így alakult ki az a nagy változatosság, amelylyel nemcsak a különféle országokban, de ugyanazon ország különféle vállalatainál is találkozhatunk. Az emberismeretnek, a viszonyok gyors áttekintésének, az adminisztratív képességnek oly tág tere nyílik az érvényesülésre, amelyet az állami beavatkozás által megakadályozni, lehetetlenné tenni oktalanság volna. Igaz, hogy éppen ez a speciális egyéni vonás, amely nemcsak a biztosító vállalatoknál, de egyáltalán minden gazdasági vállalkozásnál könnyen kimutatható, előidézheti azt is, hogy az egyéneknek közgazdaságilag káros tulajdonságai is érvényre juthatnak. De amint nem szabad az általános egyéni szabadságot elnyomni csak azért, mert vannak, akik ezzel a szabadsággal visszaélnék, úgy nem szabad a vállalkozás szabadságát sem korlátozni azért, mert a visszaélések lehetségesek. Alig is jutott valakinek eszébe, hogy a gazdasági vállalkozás szabadságát más téren akarja korlátozni, mint csupán a biztosítás terén. Annak az oka, hogy éppen ezen a téren találkozunk a leggyakrabban a retrográd irányzattal, eléggé mélyen fekvő és magasabb emberi szempontokból érthető is, bár nem helyeselhető. Különösen az életbiztosításoknál találkozunk tényleg a legtöbb restriktív intézkedéssel. Az életbiztosítás t. i. az összes üzleti vállalkozások közül a legnemesebb célokat szolgálja. Ez az egyetlen gazdasági vállalkozás, amelynek alap gondolata tisztán altruisztikus jellegű. A restriktív intéz-

kedések alap gondolata tehát az, hogy az ezen nemes ügy szolgáltatában álló intézetek ügyvitelének formájában is meg kell felelnie a tartalom nemességének. Hozzájárul ehhez az is, hogy a köztudat az életbiztosító társaságok szolvenciáját szigorubb mértékkel méri, mint bármi más gazdasági vállalatét, mert a díjtartalékban özvegyek és árvák pénzét látja, amelynek megóvása, megvédelmezése elsőrangú fontosságú feladat. Ily szemmel nézve a dolgot, senkiséem vonhatja kétségbe azt, hogy az államnak igazán feladatát képezi az, hogy különös tekintettel legyen arra, hogy a biztosító vállalatok szolvenciája minden körülmény között megóvassék. De igen nagy kérdés az, vajjon ezen feladatát akkor végzi-e helyesen az állam, ha közvetlen befolyást kíván gyakorolni a vállalatok ügyeinek vitelére. Az én meggyőződéseem szerint erre a kérdésre a leg- határozottabban nemmel kell felelni.

Ha valahol, úgy az 1880. osztrák regulativum keletkezésekor találkozhatunk igazán jóindulat diktálta rendelkezésekkel. Ennek a regulativumnak a tendenciája igazán nem más, mint olyan óvórendszabályok megalkotása, amelyek lehetetlenné teyék a 70-es évek szomorú eseményeinek megismétlődését, anélkül, hogy a szolid intézetek működését zavarnák. Ez a regulativum a tudomány akkori állásának teljesen megtelelően készült és csupán arra törekedett, hogy az akkor helyeseknek tartott tudományos elveket honorálja azáltal, hogy azok követését törvényes erejű rendelkezés útján teye kötelezővé mindenkire nézve. Ennek dacára mégis igen káros következményeket vont maga után, mert az a csira, a rendszabályok előírásának csirája elburjázott. A tudomány haladt. A matematikai dogmák helyébe az életbiztosítás tudományának terén természettudományos rendszerű buvárkodás lépett. Azok az igazságok, amelyeket akkor vagy egyáltalán nem, vagy csak félve mert valaki kétségbe vonni, ma már nem igazságok. Az objektív tudományosságnak a biztosítás terén mindig voltak ellenségei, akik a tudomány igazságaitól saját érdekeiket féltették, de máskülönbén sem lehet csodálkozni azon, ha azt látjuk, hogy minden újabb tudományos gondolatnak egész kálvárián kell végig haladnia, amíg a maga igazságát kiküzdi, mert hiszen a tévtanok szoktak a legtetszetősebb köntösben megjelenni. Az életbiztosítás tudományával még csak néhány évtizeddel ezelőtt is igen kevesen foglalkoztak behatóan, igen sokáig csak nyügnék érezték az intézetek, hogy matematikust egyáltalában kell tartaniok s látván azt, hogy ez a matematikus nem tett nekik olyan szolgálatokat, amelyeknek üzletük fejlesztésében hasznát láthatták volna, kicsinylőleg, lenézően tekintettek le az elméletre s annak fejlesztése érdekében bizony semmit sem tettek. Hosszu időközön át úgyszólván csakis Angliában találkozunk tudományos törekvésekkel. Az angolok gyakorlati érzéke már akkor eléggé fejlett volt arra, hogy felismerje azt, hogy a természettudományos alapon álló tudomány előbb-utóbb a gyakorlati életnek is hasznos támogatójává lesz. Így látjuk, hogy Angliában találkozunk először annak

felismerésével, hogy a biztosítottak halandósága nem azonos a népesség halandóságával. Hatvannégy éve immár annak, hogy az első angol halandósági tábla megjelent, amelynek történelmi jelentőségén kívül igen nagy gyakorlati jelentősége is van, mert hosszú évtizedeken át, szinte az egész világon ez a halandósági táblázat szolgált az életbiztosító üzlet alapjául. Az angolok már akkor, amidőn ez a halandósági tábla, melyet a 17 angol társaság táblája néven ismert a világ, az európai kontinensen még csak elterjedni kezdett, gondoltak arra, hogy a biztosítottak halandósági viszonyai időközben meg is változhattak és az 1863-ig gyűjtött anyagot újra feldolgozták. Az angolokat csak nagy későn követték a németek, még később a többi nemzetek, minálunk Magyarországon az első komoly tudományos munka ezen a téren csak most van folyamatban, pedig a biztosítottak halandósági viszonyainak ismerete úgyszólván alapvető kérdés az életbiztosítás gyakorlatának szempontjából is.

Az első nagy reformátorral, aki az életbiztosításban tudományos szempontból egyebet is látott egyszerű matematikai problémánál, Németországban találkozunk. Dr. Zillmer Ágost már 1860-ban felvetette azt a kérdést, vajjon a díjtartalék tényleg helyesen van-e definiálva azok által a matematikai formulák által, amelyeket szinte noli me tangereként állítottak fel akkoriban, amikor az üzleti viszonyok még egészen mások voltak, mint aminők ké szükségszerűen fejlődniök kellett. Zillmer csak bátortalan kézzel nyult ehhez az akkoriban igen kényes kérdéshez és mégis egész háborut idézett elő, amely háborúnak vége még ma sincs, annak dacára, hogy a komoly tudományos világ, az, amelyet a tudományos meggyőződésben semmiféle érdek nem vezérel, egyhangulag elismeri Zillmer alap gondolatnak helyességét. Szükséges ezzel a kérdéssel foglalkozni, mert az állami ellenőrzés kérdésének egyik legesszenciálisabb pontja éppen a díjtartalékok kérdése.

Az orthodox matematikusok t. i. azt a nézetet vallották és ezt a nézetet vallják mai csekély számu követőik is, hogy életbiztosítási díj két részből áll, matematikai, u. n. nettodíjból és a pótlékból. A nettodíjat szent és sérhetetlen valaminek gondolják, a mit kizárólag a biztosítás céljaira kell fordítani, és minthogy a biztosítási évi szükséglet kisebb a nettodíjnál, a maradékot kamatjaival és kamatos kamatjaival kell nézetünk szerint olyan külön tőkealapba gyűjteni, amelyet számszerű összegében pontosan előre meg lehet állapítani, és amely feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a biztosító vállalat kötelezettségeinek mindenkor meg tudjon felelni, azaz szolvens legyen.

Nagyon szép és nagyon plausibilis volt ez az elmélet akkoriban, a mikor készült. A midőn még olyan idők jártak, hogy a biztosító vállalatoknak egyrészt módjukban volt, hogy díjajukat tetszésük szerint állapíthassák meg; a midőn a gyümölcsözőleg elhelyezett tőke a szükségleten felül igen nagy kamathasznót hajtott, és a midőn az üzleti

költségek olyan csekélyek voltak, hogy a biztosító vállalatok azokból a díjpótlékokból tényleg és könnyen fedezhették költségeiket. De azokban az időkben az életbiztosításról, mint a közgazdasági élet egyik hatalmas tényezőjéről, szó sem lehetett. Akkoriban az életbiztosítás még tulajdonképpen nem volt egyéb, mint egy magasabb fokú jótékonyági intézmény; az életbiztosító vállalatokat a felebaráti szeretet nevében alapították és annak terjesztésére olyanok működtek közre, akik szinte erkölcsi kötelességüknek tartották ezen áldásos intézmény terjesztését. Az elért eredmény is ennek felel meg. Kicsiny intézetekkel, szűkkörű és csekély terjedelmű üzletekkel találkozunk még a múlt század derekán is, úgy Angliában, mint a német birodalomban. Más államokban még ilyenekkel is alig találkozunk.

Az életbiztosítás csak akkor kezdett igazán közgazdasági jelentőségre vergődni, a mikor kereskedelmi ügyletté fejlődött, a midőn a vállalkozók üzleti haszon reményében nagy propagandát fejtettek ki érdekében. Ez a propaganda milliókat és milliókat emésztett fel, és ennek a propagandának volt a következménye a konkurrencia, a díjak leszállítása, és része van a kamatviszonyok rosszabbodásában is. Az üzleti vállalkozás tőkét igényel, ez a tőke kockán forgott úgy a propaganda eredményének bizonytalansága, mint a viszonyok várható, de nem mérhető megváltozása folytán is. E kockázat szükségszerűen ellenértéket kívánt üzleti nyereség címén s így alakult át az életbiztosítás, bár lassan, tisztán jótékony intézményből üzleti vállalkozássá. A viszonyok nem ismerése másik végletbe sodorta a vállalkozókat, amennyiben felelőségük fejében a teljes üzleti hasznot a maguk számára foglalták le. Ausztriában és Magyarországon, ugyancsak a latin államokban még ma is ez az utóbbi rendszer dominál, míg a germán és angol-szász államokban már évtizedek óta szinte kizárólag olyan vegyes rendszerrel találkozunk, a mely a biztosítottakat is a vállalkozás részeseivé teszi.

A történelmi fejlődésnek ez a proceszusa csakis a fokozatosan fejlődő elmélet hatása alatt következett be, és pedig jóval előbb fejlődött a biztosítás matematikai elmélete annak jogi elméleténél, de sem az egyik, sem a másik téren nem találkozunk még olyan végleges tanításokkal, a melyeket mindenki elfogadott volna egyedül jök, egyedül hasznosak gyanánt. Már csak azért is veszedelmes dolog volna, ha törvényes rendelkezésekkel akarnók a jövő fejlődés útját megakasztani.

Az életbiztosítás díja a szerződésben mint egységes egész jelentkezik. Igaz ugyan, hogy helyes megállapításához szükséges a halandósági viszonyok ismerete, szükséges továbbá az elhelyezett tőkék jövedelmének megbecslése is, de nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az üzletszerzés, a folytatólagos díjak behajtása és az üzlet adminisztrációja különféle természetű költségeket okoznak, amelyek ezen természetüknek megfelelően veendőek számításba s így befolyással van rájuk az is, hogy nem minden ajánlatból lesz biztosítás s igen sok

biztosításnak fennállása csak nagyon rövid ideig tart. A nettodij megállapításának lehetősége a halandósági viszonyok pontos ismeretét feltételezné, de ezen felül kötve volna ahhoz is, hogy a jövő kamatviszonyait előre ismerjük és azokkal számolni tudjunk, holott ez utóbbiakról csak annyit tudunk teljes bizonyossággal, hogy folyton változnak, anélkül, hogy csak rövid időre előre is megmondhatnók, milyen irányu lesz ez a változás. A netto díj által tehát teljes bizonytalanságot viszünk bele a díjba, hacsak nem helyezkedünk igen pesszimisztikus álláspontra, a mi által viszont a díjnak olyan megdrágítását idéznők elő, amely az életbiztosítás közgazdasági jelentőségével össze nem fér. Hogy profán hasonlattal éljek, a netto díjnak éppen annyi köze van a biztosítás árához, mint a felhasznált bőr értékének a cipőéhez. Igen csekély közgazdasági tudás kell ahhoz, hogy belássuk, hogy nem járna el reálisan az a kereskedő, aki cipőraktárának értékét a bőrmennyiség árával venné fel leltárába s bár tagadhatatlan, hogy, ha ilyen értékelés mellett is aktív a mérlege, szolvenciája biztosítottnak látszik, mégsem hiszem, hogy akadna olyan törvényhozó, aki őt leltárának ily módon való értékelésére kényszeríteni akarná. Akik az életbiztosító vállalatokat az ugynevezett nettodij-módszerre akarják kényszeríteni, rendszerint még ennél is helytelenebb álláspontot foglalnak el, mert a számítások alapjául csak olyan kamatlábat tartanak megengedhetőnek, mely legalább $\frac{1}{2}\%$ -kal marad a pupilláris biztonságu értékek jövedelmezősége alatt.

Lényegében úgy áll a dolog, hogy a biztosító szerződés szerinti kötelezettségeit az ugyancsak szerződésszerűleg megállapított bruttó díj ellenében vállalja el. Ezen bruttó-díjról tudja a biztosító, hogy a biztosítás első évében rendszerint nem elégséges az összes költségek és a biztosításból magából az első évben eredt szerződésszerű kötelezettségek fedezésére; de tudja viszont azt is, hogy a későbbi években jóval felül mulja az akkori szükségleteket és tudja végül azt is, hogy a biztosítottak nagy tömege az egyszer megkötött biztosítási szerződéshez tényleg ragaszkodik is. Ezért meri a biztosító azt a kockázatot magára vállalni, hogy egyes biztosítások után végeredményben veszteséggel fog zárulni számlája. De kérdem: észszerű volna-e megkövetelni, hogy a biztosító ezen tényleges veszteségen felül még olyan fiktív veszteséget is mutasson ki, melyet az által oktrojálnánk reá, hogy megkövetelnők, hogy már az első évben is tegyen félre bizonyos összeget akár díjtartalék címén, akár más elnevezés alatt? Ezt kívánják pedig azok megtenni, akik a nettodij módszer alkalmazását követelik a díjtartalékok megállapításánál.

Nehogy abba a gyanuba eshessem, mintha a könyvemü vagy legalább is nem kellőképpen előrelátó gazdálkodásnak akarnék szószólója lenni, már most, mielőtt fejtegetéseimet tovább folytatnám, szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy jól, gondos előrelátással vezetett intézet elsősorban a saját érdekében is arra fog törekedni, hogy igenis rendelkezék olyan külön tartalékokkal, amelyek emberi számítás szerint kielé-

gítő garanciáját nyujthassák annak, hogy még a viszonyok igen kedvezőtlen megváltozása se lehessen szolvenciájának ártalmára. S a tapasztalat azt bizonyítja, hogy minél szabadabban érvényesülhet az egyéni tudás, az egyéni felelősségérzet, annál gondosabb előrelátással törekszenek az intézetek vezetőségei arra, hogy tényleg gyűjtsenek is üzletük kiterjedésével arányban álló külön tartalékot, mert ezek a külön tartalékok képezik üzletük főerősségét. Ezek szerzik meg részükre a közönség bizalmát, ezek teszik lehetővé költségeik apasztását, ezeken fordul meg az üzlet eredményeinek stabilitása, ezek szolgáltatják a bizonyágát annak, hogy az üzlet vezetői becsülettel törekedtek megfelelni hivatásuknak s nem követték az *après moi le deluge* kárhozatos elvét.

Hogy ennek dacára semmiképen nem helyeselhető a díjtartalék kiszámításánál az u. n. nettodij módszer kötelező előírása ennek a már felhozott okokon kívül még számos más oka is van. Az egyik ok, amely úgy régi, erős, mint fejlődésben levő fiatal intézeteknél egyaránt áll, különösen akkor, ha ezek az intézetek figyelembe veszik azt, hogy a fix díjas életbiztosítás alapján véve kontradikció in adjekto s arra az álláspontra helyezkednek, amelyet az angol- és a németországi biztosító-vállalatok, mint egyedül helyeset ismertek fel, hogy t. i. a biztosítottakat vállalkozó társaikul fogadják, az, hogy az intézeteknek mindenkor módjukban áll a díjtartalékok megbecslésének módját úgy megválasztani, amint az egyrészt az adott viszonyoknak, másrészt pedig saját céljaiknak leginkább megfelel, úgy, hogy egészen tisztán felismerhetik vagyoni helyzetüket, amit az önkényesen megállapított nettodij módszer szinte teljesen lehetetlenné tesz. Hogy ezt a tételt teljesen világosan fejthessem ki, példákra fogok hivatkozni.

Tegyük fel, hogy két intézet közül, amelyek mindegyike egyforma nagyságu üzletállománnyal és ugyanazon halandósági tábla, valamint ugyanazon kamatláb alapján kiszámított nettodíjtartalékkal rendelkezik, az egyiknek díjai alacsonyabbak a másikéinál. Mondhatjuk azt, hogy ez a két intézet egyenlőképpen szolvens? Mondhatjuk azt, hogy ez a két intézet egyenlő módon képes ellenállni a jövő esetleges veszélyeinek? Nem kell nagy tudomány ahhoz, hogy ezekre a kérdésekre nemmel feleljünk. De ez a válaszunk teljesen helytelen volna, ha egyszerűen abból a tényből indulnánk ki, hogy a B intézet díjai magasabbak az A intézet díjainál s azt mondanók: tehát a B intézet erősebb az A-nál. Teljesen téves volna ez a következtetésünk azért, mert szem elől tévesztenők azt, hogy a két vállalat annyira eltérő lehet egymástól, hogy az A intézet alacsonyabb díjai dacára lehet hatalmas, erős, egészséges intézet, bár azon a nettodij tartalékon kívül egyéb tartalékkal nem is rendelkezik, a B intézet pedig lehet valójában inszolvens vállalat is, dacára annak, hogy díjai magasabbak és dacára annak, hogy azzal a nettodij tartalékkal tényleg rendelkezik. Mert ha az A intézet takarékos üzletvitelt folytat és gondosan megválogatja biztosított ügyfeleit s egyebekben

is mindenütt szem előtt tartja a gondos előrelátás követelményeit alacsony díjai is lehetnek jók; míg viszont pazarló ügyvitel és személyvesztés céljából à tout prix elvállalt selejtes üzlet mellett a B intézet magas díjai is alacsonyak lehetnek.

Ha meggondoljuk, hogy a helytelen üzletvitel káros következményei rendszerint csak hosszú évek múltán jelentkeznek annyira kézzelfoghatóan, hogy a vállalatot alapjaiban rendítik meg, be kell látnunk azt is, hogy az állami ellenőrzés, amely még legrestriktivebb formájában sem terjedhet ki annyira, hogy magát az üzletek megválogatásának módját ellenőrizze, nem akadályozhatja meg egy rosszul vezetett intézet bukását, csak akkor, amikor ez az inszolvenca annyira nyilvánvaló, hogy minden állami ellenőrzés nélkül is beszél róla a közönség. Ebből a példából még az is világos, hogy amennyire elősegíti a nettodíj módszer a B társaságot abban, hogy káros üzelmait rövidebb-hosszabb időn át zavartalanul folytathassa anélkül, hogy szigorú állami ellenőrzés esetén is direkt állami beavatkozásra közvetlenül okot szolgáltatna, éppen annyira hátrányos a szolid A intézetre nézve, mert ezt ugyancsak hosszabb ideig, amíg t. i. szoliditásának hasznos következményei is teljesen nyilvánvalóakká válnak, megakadályozza erejének nagyobb kifejtésében, megakadályozza különösen formális külön tartalékok gyűjtésében, de megakadályozza esetleg abban is, hogy biztosított ügyfeleit osztalékokban részesíthesse s így mindenképpen megfosztja annak lehetőségétől, hogy tényleges erejét kellőképpen dokumentálhassa.

Nem habozok, hanem kimondom nyíltan, hogy a díjtartalékoknak a nettodíj módszer szerint való számítása egyértelmű a mérleg tudatos meghamisításával. Nem olyan értelemben ugyan, hogy ez a hamisítás mindenkor a szolvenca rovására menne, de mindenesetre hamisítás abban az értelemben, hogy a mérleg többé nem hű tükrö a vállalat valószínű vagyoni állapotának, hanem annak eltorzított képét mutatja. Ha ezzel szemben az egyéni appreciálásra bizzuk a díjtartalék megbecslését, akkor ennek módja maga is hozzá fog járulni ahhoz, hogy a vállalat individualitását helyesen ismerhessük meg, ez pedig a leglényegesebb, hogy ne mondjam döntő fontosságú.

Egy további ok, amely határozottan tiltja azt, hogy a nettodíj módszert törvényben írjuk elő, az, hogy ezáltal új vállalatok létesítését szinte teljesen lehetetlenné tesszük. A magyar kereskedelmi törvény és az osztrák regulativum megengedik ugyan, hogy az életbiztosító vállalatok az üzletszerzés költségeit évek sorára osszák fel s a még le nem irt költségeket vagyontételek szerepeltessék, ezen intézkedésnek azonban tudományos alapja nincsen, ez csupán kereskedelmi szokásoknak átvitele az életbiztosítás területére s így csak szurrogátum jellegével bír. Megelégedhetnénk ezzel az intézkedéssel, ha egyrészt nem volna veszélyes és másrészt meg volna állapítva az, hogy ezen a címen elkönnyvelt vagyontétel a díjtartalék fedezetéül felhasználható. Veszélyes

ez az intézkedés azért, mert ennek a vagyontételnek tényleges értéke nem lehet nagyobb, mint az érvényben levő biztosítások díjpótlékából a folyó költségek részére szükséges rész levonásával fennmaradó feleslegek értéke a mérlegkészítés időpontjában, ami azonos az üzlet értékével. (Meg kell jegyezni, hogy itt az egész berendezésnek tudományellenes voltánál fogva kénytelen voltam a régi hibás fogalmakat alkalmazni.) Mi sem áll közelebb, mint az a kísértés, hogy igen gyenge intézetek az üzletszerzés költségeit a törvény szavaira támaszkodva még olyan kötvények után sem írják le teljesen, amelyek már nincsenek érvényben vagy talán sohasem is léptek érvénybe, úgy, hogy az az összeg, amelyet le nem irt üzletszerzési költség címén vagyonként szerepeltetnek, esetleg lényegesen is meghaladja az érvényben levő üzletállomány valóságos értékét. Az állami ellenőrző hivatalnak ebben az esetben sincs módjában, hogy közbelépjen, mert hiszen a vállalat a törvény rendelkezéseit szószerint betartotta. De még ha feltételezzük is, hogy a törvény rendelkezését olyan értelemben változtatnók meg, hogy az ilyfajta visszaélésnek eleje vétesék, akkor sem nyernénk sokat, mert hiszen a vállalat költhet üzletszerzésre annyit is, amennyinek fedezete a jövőben esedékes díjpótlékokból nem remélhető. Az állami ellenőrzés tehát valóban sikeres csak akkor lehetne, ha kiterjeszkednék a díjpótlékok és az üzleti költségek ellenőrzésére is, ami röviden annyit jelentene, hogy a vállalatokat teljesen megfosztaná akciószabadságuktól s azokat a gazdasági élet önálló szerveiből pusztá állami hivatalokká degradálná. Azt pedig talán csak részletesen fejtegetni sem kell, hogy a közérdek ezt nem kívánja meg, s hogy sokkal kisebb kára van a közgazdaságnak abból, ha esetleg lelkiismeretlen, vagy tudatlan egyének hibája folytán egyes intézetek tönkre mennek, mint abból, ha a közgazdaságnak ezen fontos ága teljesen olyan egyének kezébe volna letéve, kiket az ügy felvirágzása vagy elsatnyulása személyes érdekeikben közvetlenül egyáltalán nem érint.

Hogy mennyire nem fantóm az, hogy az állami ellenőrzés esetleg direkt állami adminisztrációvá fajulhat, ennek érdekes bizonyosságát adta Blaschke Ernő osztrák kormánytanácsos azon vita alkalmából, amelyet új osztrák törvényjavaslat idevágó rendelkezéseinek diszkussziója céljából az osztrák biztosítástudományi egyesület 1906. nyarán rendezett. Az összes előadók és szónokok között nem akadt egy sem, aki helyeselte volna a törvényjavaslat intencióit, mire a kormánytanácsos úr szükségesnek tartotta, hogy a policiális állami ellenőrzés rémét fesse a falra. Nem tudom mi lett a javaslat sorsa azóta. Nem hiszem ugyan, hogy az osztrák kormány meghajolt volna az érvek előtt, habár talán az ilyfajta kirohanás meggyőzhette arról, hogy a speciális állami ellenőrzésnek jogosultsága csak abban rejlik, hogy elhatározzuk, hogy ellenőrizni akarunk, anélkül, hogy számot vetnénk magunkkal a tekintetben, mit és milyen mértékben tudunk is ellenőrizni.

Blaschke dr.-nak ez a felszólalása annál fényesebben bizonyította

King idézett nézetének helyességét, hogy t. i. speciális állami ellenőrzés szükségképpen türhetetlen állami beavatkozássá fajul el, mert egyetlen konkrét okot sem tudott felhozni, amely a netto módszer fölényét, vagy pláne szükségességét bizonyította volna. Az egyetlen argumentum, amellyel álláspontját támogatni tudta, az volt, hogy ugyan mire való a vállalatok alaptőkéje, ha nem arra, hogy ebből előlegezzék az üzletszerzés költségeit.

De Blaschke ezen felszólalása meggyőzhetett mindenkit arról is, hogy a „hivatalos“ tudomány vajmi könnyen letér az egyedül helyes természettudományos alapról, amely az élet jelenségeit való mivoltukban akarja megismerni s e helyett azt a célt követi, hogy az életet magát szorítsa be az elméletek Prokrustes ágyába. Az az érv, hogy a biztosító vállalatok alaptőkéjükből fedezzék az üzletszerzés költségeit, több okból tarthatatlan. Veszélyes azért, mert ezáltal sem szabadulnak meg a fiatal intézetek attól, hogy fiktív veszteségeket legyenek kénytelen kimutatni, a közönséget pedig vajmi kevésbé érdekli az, vajjon ez a veszteség a díjtartalékok vagy az alaptőkét terheli-e, csupán azt látja, hogy az intézet veszteséggel dolgozott, amiből azt következteti, hogy rosszul dolgozott s így bizalmára nem érdemes. Minden kezdő intézetnek bármily elővigyázatosan dolgozzék is, előbb-utóbb a sirját ásná meg ezen évek hosszú során át állandóan mutakozó, bár tényleg be nem állott veszteségek kimutatása. Tarthatatlan ez az érv továbbá azért is, mert minél jobban, minél szebben fejlődnek egy fiatal intézetnek üzlete, minél nagyobb sikereket tudna a vezetőség egyéni kvalitásainál fogva felmutatni, annál nagyobbak volnának azok a fiktív veszteségek, amelyekkel számadásait zárnia kellene, annál hamarabb kifogyna alaptőkéje s bár díjtartalék címén rendelkeznek is nagy összegekkel, mégis pénzhiány, illetve alaptőkéjének elvesztése miatt kénytelen volna üzletét beszüntetni és felszámolni, mert ahhoz a nettodíj tartalékhoz nyulnia nem szabad.

Az osztrák törvénytervezet nem áll ugyan azon az abszolút rideg állásponton, hogy az üzletszerzési költségek azonnali teljes leírását követelné meg. De az a szurrogatum, hogy az üzletszerzési költségek egy részének, a maxime 15°/_o-ben megállapított azon ügynöki jutalékoknak, amelyek a vállalat működésének első tíz évében megkötött ügyleteket terhelik, tíz évre való elosztását engedélyezi, nemhogy enyhítené, de még súlyosbítja a bajt azáltal, hogy elodázza azt az időpontot, amidőn a látszólagos veszteségek az alaptőke nagyrészét felemésztik; emellett azonban még teljesen lehetetlenné teszi azt is, hogy az olyan vállalat, amely biztosított ügyfeleit vállalkozó társaivá fogadja, vagy amelyeknél, mint a szövetkezeteknél általában, maguk a biztosítottak a vállalkozók, igazságosan járhassanak el ügyfeleikkel szemben.

Bármely üzlet csak akkor nyugszik egészséges alapokon, ha önmaga birja meg összes költségeit. Különösen áll ez az életbiztosításra nézve, amely évtizedek sorára szóló szerződéseket ölel fel s amelynél könnyen

érhet el az üzlet akkora arányokat, hogy ha nem hordja önmagában a szolvencia garanciáit, csak olyan nagy idegen segítséggel volna megmenthető, amilyenre aligha, vagy csak nagyon kivételes esetben számíthatunk.

Az üzleti tőkének már csak ezért sem juthat döntő szerepe az életbiztosításnál. Igaz ugyan, hogy az alapítás és első szervezés költségei ezt az alaptőkét terhelik, de ezek számottevő nagy összegre szolid vállalkozás esetén sohasem rúghatnak; az alaptőkéből kell előlegezni, legalább eleinte, az üzletszerzés költségeit is, de ezek a költségek teljes egészükben és azonnal azt az üzletet terhelik, amelynek megszerzésére fordítottak, úgy, hogy az alaptőke szinte teljesen sértetlenül állandóan megmaradna kezdettől fogva. Téves volna azonban azt hinni, hogy az alaptőkére egyáltalában semmi kockázat nem hárul.

Az alaptőke igenis visel kockázatot. Viseli egyrészt azt a kockázatot, hogy a megszerzett üzlet kvalitása, akár a biztosítottak halandóságát, akár a megszerzett üzletek stabilitását tekintjük is, rosszabb lesz, mint aminőre a díjak megállapításánál számítottak. Viseli továbbá azt a kockázatot, hogy az üzlet megszerzése és adminisztrációja drágább lesz, mint amennyit erre a célra a díjakban prelimináltak és viseli végül még azt a bár rendszerint csekély, de mégis tényleg fennálló matematikai kockázatot is, amely abban nyilvánul, hogy még akkor is, ha a díjak megállapításánál alapul használt halandósági tábla egészében hű képét nyújtja is a biztosítottak tényleges halandóságának, az egyes üzletekben mégis tapasztalható kisebb-nagyobb eltérés, amely aránylag annál nagyobb lesz, minél fiatalabb az üzlet, minél kisebb tehát a vállalat üzleti állománya.

Mindezekon kívül az alaptőkére háramlik még az a kockázat amely az esetleges hűtlen kezelésből származik s abban az esetben, ha az intézet fix-díjas biztosításokat köt, az a, bár csak a későbbi jövőben szembeszökő, de akkor esetleg annál erősebben érezhető kockázat is, amely a kamatviszonyok rosszabbodásából s az elérhető kamatoknak a díjak megállapításánál alapul vett kamatláb alá eséséből ered. Teljességgel érthetetlen tehát, hogy Blaschke arról beszél, hogy azok, akik kárhóztatják a nettodíj-rendszert, a vállalkozó tőkének semmi szerepet sem akarnak juttatni, amint láttuk, jut ennek a tőkének annyi és oly fontos szerep, hogy teljes joggal megkivánhatja azt, hogy az üzleti feleslegek számottevő része által kárpótoltassék a viselt kockázatot.

Az eddig előadottakból, azt hiszem, meggyőződhetett mindenki, aki tárgyilagosan itéli meg a viszonyokat és nem tartja az állami omnipotentia elvét az egyedül üdvözítőnek, arról, hogy speciális állami ellenőrzésnek, amely mindenkor állami beavatkozássá fajul el, jogosultsága nincs meg. Ellenkezniek ez a közszabadsággal, ellenkezik a valóságos közgazdasági érdekekkel, direkt beavatkozási jog nélkül pedig hatályos sem lehet. A direkt beavatkozási jog fenntartása mellett pedig csupán azt eredményezné, hogy a vállalatok prosperálásában anyagilag érdekelt egyének

helyett, akik tehát saját érdekükben is legjobb tudásukat és teljes energiájukat viszik munkájukba, uniformálásra törekvő, hivatalos hatalmukat éreztető munkagépek lépnének az egész ügynek határozott kárára. Ebből azonban nem következik az, hogy helyes és célszerű volna, ha a kereskedelmi törvény idevágó intézkedéseit változatlanul hagynók meg.

A közgazdaság olyan fontos ágánál, mint aminő a biztosítás, a publicitásnak óriási nagy fontossága van. Ezért éppenséggel nem kielégítő az, ha a publicitást csak úgy értelmezzük, hogy a vállalatok kötelesek nyereség- és veszteség-számláikat, valamint mérleg-számlájukat a hivatalos lapban közzétenni, a kereskedelmi bíróságnál bemutatni. A nyilvánosságnak ki kell terjednie a vállalat ügyvitelének összes fontos részeire, úgy hogy mindenki, aki komolyan érdeklődik a dolog iránt ne csak könnyű szerrel hozzáférhessen ezen kimutatásokhoz, hanem azokból a vállalat ügyvitelének és vagyoni állapotának részletes képét nyerhesse.

Az állam ellenőrzése pedig csak arra terjedjen ki, hogy a vállalatok ezen részletes kimutatásokat tényleg beküldik-e a kijelölendő hatóságnak, amely azok közzétételéről gondoskodik s azokat legalább is minden járási szolgabírósnak s az ezekkel analog hatáskörű városi hivataloknak megküldje, hogy ott bárki által betekinthesők legyenek. Igen célszerű dolog volna, ha e mellett évről-évre olyan összefoglaló jelentések is készülnének, amelyek a parlamentet s ennek útján a nagyközönséget is kellőképpen tájékoztatnák a biztosításügy egészének ország állapotáról.

Ez volna nézetem szerint az a keret, amelyben a törvényhozási reformnak mozognia kellene, találunk is erre fényes példát Angliában, amelynek 1870-iki szabadszelleme törvényét méltán irigyelheti a világ legtöbb állama.

II. Részletek.

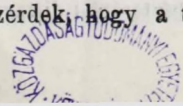
Ha az alapelvekre nézve meg is állapítottuk azt, hogy a speciális állami ellenőrzés rendszere nem célszerű, ezzel még nem intéztük el azokat az összes kérdéseket, amelyek a biztosításügy közigazgatási rendezésére nézve fontossággal bírnak. Ilyen kérdések a következők:

1. Szükséges-e, hogy az állam állapítsa meg azt, mekkora alap-tőkével kell valamely vállalatnak megalakulásakor rendelkeznie?

2. Kell-e az államnak arról gondoskodnia, hogy a biztosító vállalatok üzleti feleslegeiket részben külön tartalékok gyűjtésére fordítsák?

3. Helyes dolog-e az, ha az állam állapítja meg azon értékeket, amelyekben az életbiztosítási díjtartalékok elhelyezhetők és annak módját is, miként állapítandó meg az értékpapírok mindenkori vagyon értéke?

4. Megkívánja-e a közérdek, hogy a törvény intézkedjék a bizto-

sitottak nyereségyrészesedése egyes módozatainak eltiltása vagy megszorítása mellett?

5. Szükségesek-e speciális rendelkezések a biztosító vállalatok ügynökeire vonatkozólag?

6. Szükségesek-e speciális intézkedések biztosító vállalatok fuziójára és

7. azok csődjére vonatkozólag?

Nem fogok ezen összes kérdések teljes irodalmára kiterjeszkedni, csupán a magam nézetének elmondására szoritkozom.

a) Az alaptökröl.

Kereskedelmi törvényünk a biztosítási üzletnek általa megállapított három ágára: az élet-, a kár- és viszontbiztosításra vonatkozólag előírja azt, hogy megalakulásukkor egyenkint minden ágra külön, legalább 100.000 frt biztosítási alapot tartoznak a vállalatok kimutatni.

A biztosítási főágaknak ilyen megkülönböztetése tudományosan helyes ugyan, mert úgy magánjogi vonatkozásaiban, mint biztosítás-technikai kezelésében ez a három főág többé-kevésbé lényeges eltéréseket mutat egymástól, bár vannak olyan biztosítási ágak is, minő pl. a bal eset biztosítás vagy az élet-viszontbiztosítás, amelyek, ha élesen határoljuk el a főcsoportokat, pontosan egyikbe sem illeszthetők bele. Ilyen még a szavatossági biztosítás, ha a szavatosságból eredő kötelezettség életjáradék fizetését vonja maga után. Az a kérdés merül tehát fel, megkivánja-e a közérdek, hogy a biztosító vállalatok között különbséget tegyünk a szerint, amint a biztosítás egyik vagy másik ágával foglalkoznak, ha igen, szükséges azon kritériumok megállapítása, amelyekről függ a vállalatok melyik kategóriájába sorozandó egyik vagy másik ága.

Ugy látjuk az egész világon, Magyarország, Olaszország és Ausztria és néhány kisebb jelentőségű kultúrállam kivételével, hogy életbiztosítással foglalkozó vállalat egyéb üzletekkel csak annyiban foglalkozhatik, amennyiben ezt tökéinek elhelyezése és kezelése szükségessé teszi. Ezt az elvet, bár nem visszaható erővel, az 1896-iki osztrák regulatívum is magáévá tette s úgy tudom, hogy az új osztrák törvényjavaslat előkészítése alkalmából tárgyalások folynak az iránt is, hogy ezen intézkedésnek visszaható ereje is legyen. Megállapíthatjuk tehát azt, hogy ezzel a rendelkezéssel mindazon kultúrállamokban találkozunk, amelyek a biztosítási törvénykezéssel az utóbbi időben behatóan foglalkoztak és pedig akár liberális, akár reakciós szellemben. Magam is helyesnek tartom ezt az intézkedést és pedig abból az okból, amelyet már előbb említettem, hogy t. i. az életbiztosítás olyan altruisztikus jellegű üzlet, amelynél olyanoknak az érdekei óvandók meg, akik a szerződés lejárta előtt materiális jogokat nem szereztek és igen számos esetben, sőt talán az esetek tulnyomó többségében nem is képesek később keletkező jogaik előzetes védelmére. Az életbiztosítási díjtartaléknak, amellet, hogy szám-

szerűleg pontosan egyáltalán meg sem állapítható, jogi természete is rendkívül bonyolult. Egészében ugyanis mindenkor a vállalaté, de amellett olyan lekötött vagyon jellegével bír, amelynek tulajdonképeni rendeltetése az, hogy a vállalatokat képesekké tegye arra, hogy a szerződések lejártával a kedvezményezettekkel szemben keletkező kötelezettségeiknek megfelelhessenek s mégis felhasználható arra is, hogy a szerződés időelőtti felbontásakor a vállalattal szerződött fél jogos, bár számszerű összegében elméletileg pontosan szintén meg nem állapítható kártérítési igénye abból elégíttessék ki. Ezen lekötött jellegű vagyon nem tehető ki annak a veszélynek, hogy olyanok formálhassanak reá jogos igényt, akiknek ehhez a vagyonhoz direkte semmi közük nincsen, akiknek esetleges igényük arra, hogy a biztosító vállalattal szemben fennálló követelésük egyéb vagyon hiányában az életbiztosítások díjtartalékából elégíttessenek ki, azonban mégis onnan ered, hogy ez a díjtartalék is azon jogi személy tulajdonát képezi, akitől jogosan megkívánhatják más ügyletből folyó követelésük kielégítését.

Ezért helyes dolog, ha már ab ovo kizárjuk ilyen érdekösszeütközések lehetőségét, annál is inkább, mert könnyen elképzelhető, hogy virágzó, egészséges életbiztosító üzlettel bíró vállalat egyéb üzletágaiiban szenved igen súlyos veszteségeket, aminők a tűz- vagy jégkárbiztosító vállalatoknál, de a baleset- és szavatossági biztosításnál is az elemi katasztrófák lehetőségénél fogva kizárva egyáltalában nincsenek.

Ezt a célt szolgálja az a — lényegében azonos — rendelkezés is, hogy biztosítással üzletszerűleg általában csakis jogi személyek és pedig speciálisan részvénytársaságok vagy szövetkezetek foglalkozhatnak, amely rendelkezés a közszabadságokkal nem áll ellentétben.

Ha megállapodunk arra nézve, hogy az életbiztosító vállalatok egyéb üzlettel ne foglalkozhassanak, mégis kivételt kell tennünk az életvizontbiztosítással, mert ennek természete azonos a direkt életbiztosítással, s így nem járhat azzal a veszélylyel, amelynek előzetes elhárítása intézkedésünk egyedüli célja.

Előfordulhat azonban az is, hogy valamely hitelintézet speciális céljainak elérésére az általa nyújtott kölcsönök törlesztését életbiztosítással kapcsolja egybe olyformán, hogy az adós halála esetén adóssága egyszerűen megszűnik. Nem azt a szokásos formát értem, hogy a hitelintézet követelését az adós halála esetén annak másutt megkötött életbiztosításából fedezi, hanem azt az *egységes* hitelműveletet, amelynél a kölcsön után fizetendő annuitás *életjáradék* jellegével bír, tehát a kamaton és a tőketörlesztési részleten felül magában foglalja azt az életbiztosítási díjat is, amely arra szükséges, hogy az elhalt adós jogutódait az annuitás további fizetésétől felmentse. Annak dacára, hogy az ily hitelműveletben a biztosítás alapgondolata benne van, ezt mégsem szabad biztosítási üzletnek minősíteni, még akkor sem, ha a vállalat a lényegében egységes hitelműveletet formálisan két részre bontva kezeli is, hogy

kockázatát esetleg viszontbiztosítás útján csökkentse. Az ilyen jellegű vállalatnak nagy gazdasági jelentősége lehet, pl. a tisztviselők vagy a kisbirtokosok adósságainak konverziójánál, miért is ennek megakadályozása a közgazdaság ellen elkövetett bűn volna, különösen minálunk, ahol az általános eladósodás folytán valóságos tehermentesítő intézetekre nagy szükség van.

Arra a kérdésre, vajjon szükséges-e annak a tőkeminimumnak törvényes megállapítása, amelylyel a biztosító vállalatoknak rendelkezniök kell, általánosságban igennel kell felelnünk. A biztosító vállalatok alapítása ugyanis nem mindig az érzett közszükség következménye. Előfordulhat, s tényleg elő is fordult, hogy az ily alapításnak erkölcsi rugója nincs, hogy az pusztán arra való, hogy alapítójának ideig-óráig jól jövedelmező állást nyújtson. Ezt csak a szükséges tőkeminimumnak olyan összegű megállapítása által lehet elérni, aminőt bárki egykönnyen fel nem hajthat, különösen, ha kimondjuk azt is, hogy ez a tőke az üzletből mindaddig ki nem vonható, amíg a vállalat szabad rendelkezésre álló nyereségeiből gyűjtött tőkék annak helyettesítésére fel nem használhatók. Bár természetesen ügyelni kell arra is, hogy ne állapítsuk meg ezt a minimumot olyan magas összegben, amely a vállalatnak inkább terhére válhatik, mint előnyére, mégis figyelemmel kell lenni még egy körülményre, amely elég könnyen okozhat még szolidul megalapozott kezdő intézetnek is bajt; ez az, hogy nehéz dolog kezdetből fogva harmóniát létesíteni az adminisztráció költségei és az elért üzlet-eredmény között.

Nem tartozik ugyan lényegében ide, de minthogy az irodalomban egyáltalában nem találkoztam még ennek a kérdésnek fejtegetésével, célszerűnek tartom, hogy röviden kitérjek arra, miként kell az üzleti költségeket úgy osztályozni, hogy olyan arányszámokra jussunk, amelyeket egyaránt használhassunk akár kezdő, akár rég fennálló intézetről van szó. Ennek a kérdésnek a fontossága azonnal szembeötlővé válik, ha meggondoljuk, hogy az intézet legalább is évek során át egyforma díjakkal dolgozik, akár kezdő, akár régi intézet legyen is, a díjakban pedig állandó költségarányszámok jutnak érvényre (természetesen feltételezve, hogy díjainkat észszerű technikai alapelvek, s nem aszerint a módszer szerint állapítjuk meg, hogy a versenyintézetek tarifáiból komponáljuk össze a magunkéit).

A központi ügyvezetésnek költségeit rendszerint egy összegben adminisztratív költségnek szokás nevezni. Ez a költség pedig lényegileg nem egységes, mert az üzleti élet mind a három fő jelenségét, az üzletszerzést, a díjak behajtását és a tulajdonképeni adminisztrációt egyaránt szolgálja és pedig igen különféle megoszlásban. Kezdő intézetnél pl. a központi ügyvitel szinte teljes egészében az üzletszerzésre irányul, mert az üzletszerzéshez tartozik úgy a külső szolgálat irányítása, mint az ajánlatok orvosi és üzleti elbírálása, a kötvények kiállításai, s azok

elszámolása és viszontbiztosítása, az üzletszerző közegek működésének ellenőrzése s a velük való elszámolás, tehát majdnem az összes munkák, amelyek a központban kezdetben egyáltalán végzendők; viszont a díj-behajtáshoz tartozik a díjnyugták elszámolása is, s csupán a díjtartalékok számítása, s az ezzel összefüggő nyilvántartási és statisztikai munkák, a vagyon kezelése, a káresetek lebonyolítása, az üzleti feleslegek felosztása képezik a tisztán adminisztratív munka összességét. Könnyű belátni, hogy kezdő intézetnél az utóbbi költségek szinte elenyésző csekélyek; de könnyű belátni azt is, hogy a központi vezetés költségeinek eloszlása az üzletvitel különféle céljaira még régi intézeteknél is igen különböző lehet aszerint, amint az általuk szerzett új üzlet aránylag nagy, vagy csekély részét teszi-e ki fennálló régi üzletállományuknak, de különböző lehet aszerint is, milyen az üzletük összetétele, több apró vagy kevesebb tételből áll-e, nagyobb vagy apróbb részletekben fizetik-e a biztosítottak díjait, stb. Ezekre a körülményekre a vállalatnak már megalakulásakor gondot kell fordítani, mert észszerűen csak úgy munkálkodhatik, ha már kezdettől fogva kitüzi magának céljait, s a viszonyok kellő mérlegelésével rendezi be üzletét.

Ha félre teszünk minden álszemérmert, s nem riadunk vissza attól, hogy üzletszerzési költségnek nevezzünk minden olyan költséget, mely tényleg az üzletszerzést szolgálja és viszont nem számítjuk új üzletnek azokat az újonnan kiállított kötvényeket, amelyek csupán más, megszűnt biztosítások kötvényeit helyettesítik, s nem számítjuk üzletnek egyáltalában azokat a kötvényeket, amelyek csak költséget okoztak, de be nem váltatásuk folytán díjbevételt egyáltalában nem eredményeztek, úgy látjuk, hogy az üzletszerzés költségei általában véve meghaladják a 4%-ot, amely összegből körülbelül 0·8—0·9% a központi ügyvitel költségeire esik. Kezdő intézetnek tehát arra kell ügyelnie, hogy adminisztrációs költségeinek legalább is háromszorosát fektethesse be az új üzletek szerzésébe, ha ezen üzletszerzési költségeit a kiállított kötvények után számítva, s bele nem értve a központi vezetés költségeit, 3%-kal prelinálja.

Könnyű ennek alapján belátni, hogy igen nehezen boldogulhat az olyan intézet, amely fényűzően rendezkedik be úgy, hogy pl. központi költségei elérik vagy meg is haladják az első évben a 100.000 koronát, s amelynek anyagi viszonyai nem engedik meg azt, hogy ennek megfelelően legalább 300—350 ezer koronát költhessen el üzletszerzésre, úgy, hogy ezáltal 10—12 millió korona tőkéről szóló brutto szerzőményre tegyen szert.

Csak közbevetőleg említettem ezt a kérdést, de mégis levonhatunk belőle konzekvenciákat arra nézve, mekkorának kell lennie annak a minimális tőkének, amely életbiztosító vállalat alapításához szükséges. A törvénynek ugyanis nézetem szerint meg kell akadályoznia nemcsak azt, hogy kalandorok gazdálkodhassanak könnyű szerrel, hanem azt is,

hogy a viszonyok túlságosan optimisztikus megbecsülése egykönnyen válságba sodorhasson egyébként helyes intencióktól vezérelt vállalatokat is. Ez pedig csakis úgy érhető el, ha a vállalat megalakítását olyan nagyobb összegű effektív vagyon kimutatásához kötjük, amelynek előteremtése vagy igen nagy agitációt s ennek kapcsán széles körű publicitást, vagy pedig azt tételezi fel, hogy a vállalat megalapításában tapasztalt pénzemberek vegyenek részt. Ilyen összegül szinte önként ajánlkozik az 1,000.000 korona, amely szolid üzletvitelnél egyrészt teljesen elégséges az üzlet életerős fejlesztésére, másrészt pedig elég kicsiny ahhoz, hogy életerős üzlet ne érezze megterhelhetetéként a tőke megfelelő kamatoztatását.

Más elbírálás alá esnek azok a lokális jellegű apróbb vállalatok, amelyek bár lényegében szintén életbiztosítással foglalkoznak, mégis inkább jótékonyági egyleteknek tekinthetők. Bár nagy számuknál fogva összességükben szintén van közgazdasági jelentőségük, nézetem szerint helyesen még sem foglalhatók az életbiztosító vállalatokról szóló törvény rendelkezései alá, hanem ezek jogviszonyait külön törvénynek kellene szabályoznia. Az egységes törvényhozással csak ott találkozunk, ahol az állam a nagy vállalatokra is kiterjeszti atyáskodását, míg pl. Angliában a „Life Insurance Companies Act“ mellett a „Friendly Societies Act“ külön intézkedik ezen apró intézetekről. Ezekre ezért nem is fogok tovább kitérni.

b) Külön tartalékok.

Annak a kérdésnek elbírálásánál, vajjon szükséges-e, hogy a törvény kötelezze a vállalatokat külön tartalékok gyűjtésére, két esetet kell megkülönböztetni. Más elbírálás alá esnek t. i. a vállalatok, ha biztosított feleiket a már többször említett német vagy angol rendszer szerint részesítik üzleti feleslegeikben, mint akkor, ha fix díjak ellenében kötik meg a biztosításokat. Említettem már, hogy ez az utóbbi rendszer főként a kamatviszonyok jövő alakulásának bizonytalansága miatt tulajdonképpen *contradictio in adjecto* jellegével bír, s így nem is nyújthatja a biztonságnak azt a mértékét, mint az a rendszer, amely magasabb alapidíjakból indulva ki, különben egyenlő viszonyok mellett szükségszerűen nagyobb feleslegeket eredményez, a biztosítottak érdekeit pedig olyformán óvja meg, hogy ezen feleslegek nagy részét ismét az ő javukra fordítja.

A fix díjas rendszer feltétlenül megkívánja a külön tartalékok gyűjtését és pedig erős mértékben, mert itt a külön tartalék célja legfőképpen azon veszteségek ellensúlyozására irányul, amelyek a vállalatot kamat- vagy árfolyam-veszteségek folytán érhetik. Ezeknél az intézetknél más mód nincs is, mint az, hogy a törvényben kötelezzük arra, hogy feleslegeik egy részét, pl. azok 10, 15 vagy 20%-át külön tartalékok képzésére fordítsák. Nehéz dolog ennek a százaléktételnek megállapi-

tása, mert igen lényegesen függ az esetleges szükséglet a kezdő állapottól vagyis attól, milyen kamatozás alapján állapították meg ezek az intézetek díjait. Minthogy a verseny arra ösztökéli általában a vállalatokat, hogy a lehetőségig alacsony díjakkal, tehát lehetőleg magas kamatláb alapján dolgozzanak, célszerű dolog, ha úgy intézkedünk, hogy ezt a százalékot szintén magasban, pl. 20%-ban állapítjuk meg.

Azoknál az intézeteknél, amelyek csakis nyereséjogosult biztosítások kötésével foglalkoznak, általában véve annál kevésbé forog fenn ilyfajta veszedelem, mert ezeknél mi akadály a sincsen annak, hogy díjtartalékaikat alacsony kamatláb alapul vétele mellett állapítsák meg. Mindazonáltal lehetséges az is, hogy az ilyen vállalatok a nagyobb külső siker látszatának kedvéért szintén lehetőleg magas kamatlábat fognak díjtartalékaik megállapításánál alapul venni, sőt megeshetik az is, hogy ugyancsak a külső sikerek kedvéért a mutatkozó feleslegeket, azonnal egészükben osztanák fel biztosított feleik között. Ilyen eljárás mellett is nagyobb biztonságot nyújtanak az ilyen intézetek, ha tényleg magasabbak díjaik a fix díjas vállalatokéinál, mint ez utóbbiak, de az ilyen eljárás mégis elgyengítheti az intézetek szervezetét úgy, hogy célszerű dolog, ha ezen intézeteket is arra kötelezzük, hogy feleslegeikből elsősorban külön tartalékot létesítsenek, bár itt csekélyebb százalékkal, pl. 5—10%-kal is megelégedhetünk. Olyan intézeteknél, amelyek a feleslegekből a biztosítottakra eső részeket alapszabályaik értelmében legalább három éven át külön tartalékokban gyűjtik össze s csak azután osztják fel a biztosítottak között, olyformán azonban, hogy körülbelül három évi felesleg mindig külön tartalékban marad, más külön tartalékok gyűjtésétől teljesen el is tekinthetünk.

c) A tőkék elhelyezése.

Az a kérdés, vajjon helyes dolog-e az, ha törvény állapítja meg azokat az értékeket, amelyekben biztosító vállalatok életbiztosítási díjtartalékaikat elhelyezhetik és miként kell ezen vagyon értékét megállapítani, az utóbbi időkben elég gyakran képezte diskusszió tárgyát. Különösen abból az alkalmából, amely a legutóbbi amerikai törvényhozást is szülte, vitatkoztak igen élénken azon, helyes dolog-e az, ha a vállalat tőkéi részére olyan elhelyezést keres, amely lehet ugyan igen gyümölcsöző, de esetleg nagy veszteségeket is vonhat maga után. Vannak igen előkelő szakemberek, akik ebben a kérdésben is a legteljesebb szabadságot hirdetik. Ezt a nézetet nem osztom. Az életbiztosítás nem olyan üzlet, amelynél a biztosítottak maguk a nagy jövedelmezőséget keresik s bár tekintenek is a biztosítás olcsóságára, mégis a fősúlyt éppen a biztonságra helyezik. A díjtartaléknak már többször hangoztatott speciális jellege éppen ezen biztonságnál fogva megköveteli azt, hogy elhelyezésére olyan értékeket válasszunk, amelyeknek elértéktelenedése szinte teljesen ki van zárva s amelyek piaci ára ennél fogva csak

kisebb értékű hullámnásnak van kitéve. Bár feltehető, hogy komoly üzletemberek önmaguktól is keresik az ilyen tendenciájú tőkeelhelyezést, mégis célszerű ennél fogva, ha törvényben legalább fő ismertető jeleik által jellemezzük azokat az értékeket, amelyekben az életbiztosítások díjtartaléka elhelyezhető. Röviden, de teljesen találóan jellemzi ezen értékeket az, hogy pupilláris biztonságot kell nyújtaniok. Természetesen ilyen értékek legelső sorban azok a kölcsönök, amelyet a vállalatok a kötvények visszaváltási értéke erejéig saját biztosítottainak nyújtanak.

Helytelen volna azonban minden olyan tendencia, amely arra irányulna, hogy a vállalatokat akár fiskális, akár egyéb érdekekből kifolyólag arra akarná kényszeríteni, hogy ezen érték kategória valamelyik fajtát alkalmazza kizárólag vagy nagy részben, vagy pedig meg akarná akadályozni azt, hogy a pupilláris biztonságot nyújtó értékek egyes fajait szabad belátása szerint használhassa fel tőkebefektetések céljaira. Nevezetesen teljesen helytelen volna az, ha az állam saját adósleveleinek kényszerpiacot akarna teremteni azáltal, hogy a vállalatokat arra kényszerítené, hogy az életbiztosítási díjtartalékoknak legalább is egy megállapított részét ezekben helyezze el, úgy szintén helytelen volna az is, ha attól akarná eltiltani, hogy szabadon állapítsák meg azt, a díjtartalékok mekkora részét akarják jelzálog-kölcsönökbe fektetni.

d) A vagyon leltári értéke.

Arra nézve, mily módon kell azon értékek leltári értékét megállapítani, amelyeknek tőzsdei árfolyama változó, igen eltérők a vélemények. Az idevágó törvényes intézkedések sem egyöntetűek a különféle államokban, bár mind azt célozzák, hogy a vállalatok ne használhassák fel a díjtartalékokat spekuláció céljaira. Az osztrák regulativum pl. azt írja elő, hogy az értékpapírok értékelésére nézve a december 31-iki árfolyam irányadó ugyan, amennyiben azonban a vállalatok az esetleges árfolyam nyereséget nem realizálják az értékpapírok eladása által, ezek a nyereségek teljes összegükben külön tartalékba utalandók, amelynek célja az, hogy kizárólag esetleges későbbi árfolyam veszteségek fedezésére szolgáljon. A német törvény szintén a december 31-iki árfolyamot fogadja el az értékelés alapjául, de azzal a megszorítással, hogy a vállalatok nem állíthatják be mérlegükbe értékpapírjaikat magasabb árbán, mint amennyiért azokat tényleg vásárolták. Az esetleges árfolyam veszteségeket az üzemszámla terhére kell fedezniök.

Bár ezen intézkedések alap gondolata helyes, mégis helytelennek tartanám, ha a magyar törvénybe hasonló tendenciájú intézkedés bele kerülne, mert egyrészt ez is korlátozása a viszonyok szabad mérlegelésének, másrészt pedig megfosztja a vállalatokat annak lehetőségétől, hogy szükség esetén a tényleg elért árfolyam nyereségeket az ezekkel mindig együttjáró kamatveszteségek pótlására fordíthassák s így lehetetlenné teszi azt, hogy a viszonyok változóságát amennyire tőlük telik, kiegyenlíthessék.

e) A biztosítottak részesedése az üzleti feleslegekben.

A nyereségrészesedéssel kötött biztosításokat, minálunk még igen sokan teljesen félreismerik, sőt humbognak is tartják.

Midőn a 90-es évek elején először jöttem haza látogatóba Németországból, ahol, hogy úgy mondjam vándoréveimet töltöttem, egy előkelő magyar biztosítási szakférfiu azt a kérdést intézte hozzám, tudom-e már most, miben rejlik az a német osztalék-svindli, hogy németországi életbiztosító intézetek prospektusaikban biztosított feleiknek állandó 30—40 sőt 42%-os osztalékot is helyeznek kilátásba, vagy pláne olyan emelkedő osztalékokról regélnek, amelyek következtében a készpénzben fizetendő évi díj állandóan csökken úgyannyira, hogy még az is megeshetik, hogy a biztosítottnak idők múltán nemcsak, hogy díjat nem kell fizetnie, hanem még ő kap a biztosító társaságtól, bár csekély, életjáradékot. Megvallom, hogy akkor, amikor csak a magyar viszonyokat ismertem s azokat sem alaposan, magam is azzal a titkos hátsó gondolattal foglalkoztam, hogy majd sikerül lelepleznem ezt a svindlit s talán éppen annyira meg voltam lepetve, mint az az ismerősöm, amikor elmondtam neki tapasztalataimat, hogy arról kellett meggyőződnöm, hogy bár volt olyan német intézet is, amely prospektusaiban kissé nagyokat mondott, de általában véve ezek az intézetek tényleg reálisak, aminthogy pl. a „Lipcei Életbiztosító Társaság“ immár több mint 30 esztendeje tényleg 40—42%-os osztalékot juttat a biztosítások egyes fajtái után biztosított feleinek. Ezek az eredmények reálisak s abban a gondos ügyvitelben lelik magyarázatukat, amelylyel nemcsak a német, hanem az angol biztosító társaságok túlnyomó többségénél találkozunk annak dacára, hogy Angliában ma sem, Németországban pedig csak rövid idő óta állanak a biztosító vállalatok speciális állami ellenőrzés alatt.

Nem akarom ezzel hazai vállalataink működését lekicsinyelni. Különösen az utolsó évtizedben szép és erőteljes fejlődésnek korszakát éljük mi is ezen a téren, de a magyar életbiztosítás, nézetem szerint, még ma is érzi azt, hogy nem specialista szakemberek vezették be minálunk, hanem csak amúgy mellékesen fejlődhetett a kárbiztosítás mellett. Ez az oka annak is, hogy minálunk még ma sem tudtak ezen a téren hazai vállalataink döntő túlsúlyra emelkedni.

A biztosítottak részesítése az üzleti nyereségekben Németországban és Angliában, valamint Amerikában is onnan eredt tulajdonképpen, hogy ezen országokban eleinte szinte kizárólag szövetkezetek foglalkoztak az életbiztosítással. Annak magyarázata azonban, hogy ezen intézmény szinte mesés fellendülése idejében, amidőn túlnyomó számban részvénytársaságok, tehát saját érdeküket kultiváló vállalatok foglalkoztak vele, a biztosítottak nyereséményrészesítése mégis megmaradt általános szabálynak, abban az ellenmondásban keresendő, amelyre már többször hivatkoztam, s amelyet röviden abban foglalhatok össze, hogy lehetetlenség hosszú

időre előre megállapítani olyan fix díjakat, amelyek változó viszonyoktól függő szolgáltatásoknak mindenkor helyes ellenértékét képezzék.

A német és az angol életbiztosító vállalatok nagy sikereinek titka első sorban abban rejlik, hogy azok a magasabb díjak, amelyek alapján a szerződések megkötik egyrészt módot nyújtanak nekik arra, hogy olyan erőforrásokat gyűjtsenek, amelyek segítségével ellensúlyozhatják a viszonyok változandóságát, de amelyek arra is szolgálnak, hogy amidőn feleslegessé válnak, azoknak jussanak, akiknek érdekében gyűjtötték, a biztosítottaknak. Ennek a rendszernek a következménye jórészt az is, hogy ezekben az országokban aránytalanul kisebb az idő előtt felbontott szerződések száma mint minálunk, ahol a költségeknek elég tekintélyes része lényegében meddő munkában vész el.

Semmiesetre sem lehet tehát a törvény feladata, hogy ezen egészséges üzletirány meghonosodását megakadályozza, bár igenis szükséges, hogy az elfajulásnak gátat vessen.

Két irányban találkozunk ilyen elfajulással.

Az egyik egy francia rendszer, mely a nyereségrészesedést úgy értelmezi, hogy a fix díjas biztosítások díjához egy állandó arányú pótlékot (rendszerint a díj kilencedrészét) hozzácsap s ezen díjpótlékokból sorsolást rendez. Ez nemcsak hogy lealacsonyítja az életbiztosítás nemes intézményének, hanem amellet még igen sokszor a biztosítottak direkt megkárosodásával is jár. Régebben bevezette ezt a rendszert egy magyar intézet is, de ma már csak a még fennálló üzlet lebonyolítása van folyamatban, úgy, hogy a dolognak aktuális jelentősége nincs, de célszerű volna annak preventív megakadályozása, hogy az ilyen torzalkotás, amelynek szerencsejáték jellegénél fogva könnyen akadnak hívei, ismét felszínre kerülhessen.

A másik az amerikai rendszerű féltontina. Féltontina ez azért, mert csupán a feleslegekre szorítkozik *Tonti* hírhedt francia találmányának alkalmazása. Ez a rendszer azért nevezhető joggal elfajulásnak, mert semmivel sem járul ahhoz, hogy a biztosítottaknak szerződésük épségben fentartását megkönnyítse, ellenkezőleg, annál érzékenyebb veszteséget okoz nekik, minél hosszabb idő múlva, de mégis a halmazati idő letelte előtt kénytelenek szerződésüket felbontani. E mellett meg van ennek a rendszernek az a sajátsága is, hogy a biztosítottakat a reájuk eső halmozott nyereségek számszerű megállapítása tekintetében teljesen kiszolgáltatja a vállalat önkényének, amelynek eszerint módjában van az is, hogy egyes feleinek favorizálása, s az ezek részére megállapított nagy nyereségek világgá kürtölése által tisztességtelen úton versenyezzen a többi vállalattal.

Ezen amerikai tontinának egyik válfaja az a svájci rendszer, amely csak azokat a biztosítottakat részesíti nyereségben, akiknek készpénzben befizetett és felkamatosított díjai elérik, vagy meghaladják a biztosított tőke összegét. Minthogy az ellenőrzés itt is nagyon nehéz, s ez a

rendszer is csak igen késő időkben éreztetni a biztosítottakkal a nyere-ményrészesedés jótékony hatását, ezt is eltiltandónak tartom.

Az osztrák regulativum idevágó intézkedései általában véve helyesek és elfogadhatók.

f) Az ügynökök.

A ügynöki kérdést *közigazgatási szempontból* nem tartom olyan-nak, hogy azzal a speciális biztosítási törvénynek külön kellene foglal-koznia. Nézetem szerint teljesen elégséges, ha ezt a kérdést az üg-y-nökök munkásságának általános rendezése keretében oldjuk meg. Mert az utazó ügynökök által elkövetett visszaélések nem specialitása a biz-tosító üzletnek, találkozunk ezekkel a kereskedelmi élet minden terén s a visszaélések rendszere is azonos a különféle üzletágakban.

A helyi ügynökök működése pedig nem tartozik a közigazgatási jog körébe, amennyiben nincsen apróbb, formális dolgokról szó, amelyek szintén teljes általánosságban vannak rendezve vagy rendezhetők az összes állandó kereskedelmi ügynökökre vonatkozólag.

Az ügynöki kérdésnek igen nagy fontossága van a biztosítás magánjoga terén, de ezek a kérdések a jelen tanulmány keretén kívül esnek. A biztosító vállalatok működésének közigazgatási részét tárgyzó törvénybe fehat az ügynökökre vonatkozólag semmi rendelkezést nem tartok felveendőnek.

g) A fuzió.

Életbiztosító vállalatok fuziója komplikált jogi kérdés. A komplikáció onnan ered, hogy ezeknek a vállalatoknak szerződéses kötelezettségei egyrészt rendszerint igen nagyszámúak, másrészt pedig évek hosszú sorára szólnak. Bár a fuziónak célja rendszerint az, hogy egy gyöngébb vállalat erősebbel olvadjon egybe (bár két egyaránt gyöngé vállalat fuziója sem tartoznék a lehetetlenségek közé) arra még sem kényszerít-hető egy biztosított sem, hogy beleegyezését adja a szerződő fél szemé-lyében beálló változáshoz. A fuzió ezért rendszerint nem is történik meg úgy, hogy az egyik vállalat formálisan is beleolvadna a másikba, hanem mint jogi személy továbbra is fennmarad, üzlete ellenben viszont-biztosítás formájában megy át a másikra.

Ezt a formát, amely lényegében ugyan csak megkerülése a nehé-zségeknek, törvényesen szankcionálni kell azáltal, hogy kimondjuk azt, hogy biztosító vállalat csőd esetét kivéve mindaddig fel nem oszlohatik, mig összes szerződéseit le nem bonyolította.

Ezen intézkedés által elejét vesszük annak is, hogy olyan törvényes intézkedésekre legyen szükség, amelyek a biztosítottak jogait szabályoz-zák a vállalat fuziója esetében. A Beck-féle törvényjavaslatban vannak ilyen intézkedések, amelyek tarthatatlanságát „Állami ellenőrzés az élet-biztosítás terén“ című értekezésemben (Közgazdasági Szemle 1898) rész-

letesen kimutattam. Ottani fejtegetéseim idevágó részét csak annyiban kellett utólag módosítanom, hogy exakt matematikai vizsgálatok alapján sikerült bebizonyítanom, hogy a biztosításuktól annak lejárta előtt visszalépő biztosítottaknak joguk van kártérítésre, bár ennek összege szám szerint pontosan elméletileg meg nem állapítható is. (Lásd „Die Theorie des Policen-Rückkaufes in der Lebensversicherung“, Oestr. Vers.-Zeitung, Bécs 1900, című értekezésemet.)

Bármiként rendezzük is azonban közgazdaságilag a fuzió kérdését, azt feltétlenül el kell érniünk, hogy akár formális fuzió, akár in toto viszontbiztosítás esetén, kizárjunk olyan intézkedést, amely az ezen alkalmából visszalépő biztosítottaknak több jogot nyújtana, mint aminő igényekkel bárminő más okból történő visszalépés esetén bírnak. Ezt a közérdek kívánja meg, de különösen parancsolólag megkívánja azoknak a biztosítottaknak érdeke, akiknek egészségi állapota nem engedi meg, hogy biztosítási szükségletüket másutt elégezhessék ki. A tömeges storno egészséges vállalatot is beteggé tehet, gyenge vállalatot pedig a csődbe kergethet. A tömeges stornót pedig csak fokozná és pedig igen lényegesen, ha a biztosítottaknak szerződésüktől való visszalépését a fuzió esetére dekretált nagyobb beneficiumok nyújtása által még elő is segítenők.

h) A csőd.

Csőd esetében nézetem szerint lényegesen más elbírálás alá esnek a részvénytársaságok és a szövetkezetek s ez utóbbiak is két kategóriába sorozandók aszerint, amint van alaptőkéjük vagy nincs. A biztosított fél szerződéséből kifolyólag a vállalat hitelezőjeként szerepel mindig, szövetkezetnél azonban a vállalat részese is. Az olyan szövetkezetnél, amelynek alaptőkéje nincsen, a biztosítottak összesége az egyedüli vállalkozó; oly szövetkezetnél ellenben, amelynek üzletrészekből álló alaptőkéje is van, az üzletrészesek is vállalkozó társak, kik azonban azon körülménynél fogva, hogy az üzleti feleslegekből őket megillető rész törvényileg, sőt esetleg még inkább az alapszabályok által korlátozva van, más elbírálásra tarthatnak igényt, mint a részvényesek, akik vállalatuk kizárólagos tulajdonosai.

Csőd esetében a csődtörvény rendelkezései alkalmazandók biztosító vállalatokkal szemben is, de ezen vállalatok speciális jellegére való tekintettel több rendbeli kiegészítéssel. A csődvagyomba beleszámítandók mindazon értékek és követelések, amelyek a csőd elrendelése pillanatában a vállalat birtokában vannak, illetve általa jogosan támaszthatók, nem vonható ellenben a csődvagyomba a biztosítottak olyan díjtartozása, amely szerződésszerűleg csak későbbi időpontban esedékes. A csődtömeg hitelezői közé a biztosítottak összesége nézetem szerint leghelyesebben mint új jogi személy vonandó bele, az ő részükre külön ügygondnokság szervezendő s összességüknek a hitelezők sorában ugyanolyan szerep jut-

tatandó, mint a vállalat többi hitelezőinek. A biztosítottak hitelezésének tárgya ugyanis, amennyiben szerződésszerű követelésük a vállalattal szemben a csődnyitáskor még nem volt esedékes, a biztosítási szerződésnek a betartása. A követelésnek a csőd folytán szükséges redukciója azonban nem sújthatja egyenlő mértékben az összes biztosítottakat, itt individualizálni kell aszerint, aminő mértékben részesei voltak a biztosítottak a csődöt előidéző körülményeknek. Erre vonatkozólag általános szabályokat felállítani nem lehet, csakis a vállalat ügyvitelének alapos vizsgálata után lehet esetről-esetre megállapítani azokat az irányelveket, melyek szerint el kell járni, bár célszerűségi okok, nevezetesen a lebonyolítás gyorsasága, amellettt szólnak, hogy az elméleti aggályok félretételével, ebben az esetben állapítsunk meg egy díjtartalékot s osszuk ezt fel egyénileg a biztosítottak között, azok szerződésszerű igényeit pedig redukáljuk arra az összegre, amelyet ezen díjtartalékrész és a jövőben fizetendő díjak alapján állapítunk meg.

Azok a biztosítottak, akiknek már esedékes követelésük van a vállalattal szemben, annak egyéni hitelezőiként szerepelnek csőd esetén is.

A szövetkezet üzletrészesének összeségét szintén a vállalat hitelezőjéül kellene szerepeltetni, úgy, hogy az előbb említett három kategória a következő eljárást igényelné:

1. Részvénytársaság csődje esetében a csődvagyomból az összes hitelezők kielégítendőik, ideértve a biztosítottakat, mint egy jogi személyt is, akiknek részére az őket megillető díjtartalék összeg három szakértő által, közösen megállapítandó elvek szerint állapítandó meg. Amennyiben a csődvagyon a követelések teljes fedezésére elegendő, a fennmaradó felesleg a részvényeseket illeti meg. Amennyiben a csődvagyon nem fedezi a hitelezők követeléseit, ezek egyenlő arányban úgy szállítandók le, hogy a biztosítottak összessége a fenti módon megállapított követelés erejéig szerepel hitelezőül.

2. Szövetkezet csődjénél a biztosítottak összessége szerepel mint egyedüli üzlettulajdonos abban az esetben, ha üzletrészesek nincsenek. Ebben az esetben a csődvagyomból elsősorban a vállalat többi hitelezői, beleértve azokat a biztosítottakat is, akiknek egyéni követelésük van a szövetkezettel szemben, elsősorban elégitendők ki, s a fennmaradó vagyon képviseli a biztosítottakra, mint a szövetkezet ügyfeleire eső követelések hányadot.

3. Ha a szövetkezetnek üzletrészesei, tehát társtulajdonosai is vannak, az egyéb hitelezők kielégítése után fennmaradó vagyon a biztosítottak összegének fenti módon megállapítandó díjtartalék követelése és a készpénzben befizetett üzletrészek alapján osztandó fel a két érdekcsoport között.

Mind a három esetben a biztosítottak összessége mint új jogi alany lép fel, amelynek olyan szervezete létesítendő, amely alkalmas legyen a fennálló szerződések lebonyolítására. Ez a szervezet legcélsze-

rűben szövetkezet formában lesz megalkotandó, olyformán azonban, hogy az érdekeiket személyesen nem képviselhető biztosítottak ügyeinek gondozására az illetékes törvényszék által kiküldendő egy, vagy több ügygondnok lesz az intézőségbe delegálandó. Nehogy azonban ezt az eredeténél fogva gyengébb szervezetet a tömeges storno még inkább megronthassa, ki kell mondani azt is, hogy a csődnyitást megelőzőleg fizetett díjak alapján támasztható igények abban az esetben, ha a biztosított ebből kilép, csakis oly arányban redukálva érvényesíthetők, aminő arányban a díjtartalék redukáltatott a csőd folytán.

Abban az esetben, ha a biztosítottak összességére a csődvagyonból semmi sem jut, az összes biztosítási szerződések megszűnnek. Ebben az esetben ugyanis tekintettel arra, hogy az igények redukciója oly nagymérvű, hogy az egészséges biztosítottak addig fizetett díjaik ellenében más vállalatnál is köthetnek ugyanolyan összegű új biztosítást, s így ezek kilépése az új szövetkezetből szinte teljes bizonyossággal várható, a nem teljesen egészséges biztosítottak érdekei többé semmiképpen meg nem óvhatók.

Bár az előrelátó rend kedvéért szükségesek is a csődre vonatkozó részletes intézkedések, jóllehet hasonlókkal más törvényekben nem találkozunk is, mégis igen csekély annak a valószínűsége, hogy abban az esetben, ha az egyéni, magán és büntetőjogi felelősséggel körülbástyázott széleskörű publicitást iktatjuk törvénybe, azok alkalmazására valaha is sor kerülhetne.

III. Külföldi vállalatok.

A külföldi vállalatok letelepedésének kérdése csupán annyiban közigazgatási kérdés, amennyiben egyrészt ezektől is meg kell kívánni azt, hogy betartsák mindazon törvényes rendelkezéseket, amelyeknek a hazai vállalatok alá vannak vetve, másrészt pedig gondoskodni kell arról is, hogy legyenek a külföldi vállalatoknak olyan megbízottjai, akiket idehaza lehessen esetleg törvényszegés miatt felelősségre vonni. Minden egyéb a külföldi vállalatokra vonatkozó intézkedés nem köz- vagy magánjogi, hanem gazdasági természetű.

Az új francia életbiztosítási törvény, amely közigazgatási vonatkozásaiban szintén nem tartozik a követendő példák közé, gazdaságpolitikai szempontból a protekcionizmus legkirivóbb példája, amennyiben külföldi vállalatoknak működését Franciaországban szinte lehetetlenné teszi.

Igen nehéz dolog határozottan megállapítani azt, vajjon az életbiztosítás terén a protekcionizmus végső eredményében hasznos-e, avagy káros. Mert igaz ugyan, hogy abban az esetben, ha a külföldi vállalatok a hazai üzletek után bevett díjakból gyűjtött tőkéket külföldön, külföldi értékekben helyezik el, ez az országra nézve olyan vérveszteséget

jelent, amelyet különösen Magyarország nem pótolhat azáltal, hogy magyar vállalatok külföldi díjából gyűjtött tőkét idehaza helyezhetnének el hasonló arányokban.

Igaz továbbá az is, hogy a külföldi vállalatok magyarországi üzletéből eredő nyereségek külföldi részvényesek javára jutnak, ami szintén a hazai közgazdaság veszteséget jelent. Ezzel szemben azonban igaz az is, hogy a különféle külföldi intézetek versenye nélkül hazai biztosításügyünk sem érte volna el a fejlődésnek azt a magas fokát, amelyen jelenleg áll, különösen pedig sem a biztosítások olcsósága, sem a biztosítás föltételeinek liberalizmusa tekintetében nem állana a mai színvonalon.

Ha tekintetbe vesszük azt, hogy a nálunk működő külföldi életbiztosító vállalatok legtöbbje a magyarországi üzletből eredő díjtartalékot eddigelé is magyar értékekben helyezte el, már csak azért is, mert ezek az értékek a hasonló jóságú külföldi értékeknél jövedelmezőbbek, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy eddigelé csak olyan csekély nemzetgazdasági kárt okozott az, hogy a külföldi vállalatok szabadon működhettek minálunk, amelyért rekompenzációul szolgálhat az a haszon, amely az ország közgazdaságára háramlott abból, hogy a biztosításügy sokkal szélesebb rétegekben elterjedt, mint elterjedt volna az ő működésük nélkül.

Nemzeti önrzetünkre azonban mindenesetre bántó az, ha látjuk, hogy a legtöbb kulturállamban a külföldi vállalatok csak igen alárendelt jelentőségű szereppel bírnak, míg minálunk azok és pedig első sorban az osztrák társaságok dominálnak.

Ha a külföldi vállalatok jogviszonyait gazdaságpolitikai szempontból rendezni akarjuk, mindenesetre figyelemmel kell lenni arra, hogy a jelzett vérveszteség be ne állhasson, s hogy hatásosan tudjuk szükség esetén ezeket a vállalatokat törvényes és szerződéses kötelezettségeik betartására kényszeríteni, ezért minden esetre meg kell követelni azt, hogy egyrészt Magyarországon lakó felelős megbizottjuk legyen, másrészt pedig azt, hogy úgy magyarországi üzleteik díjtartalékát, mint egyéb vagyonuknak ezen díjtartalékkal arányos részét magyar értékekben, Magyarországon helyezték el. Külföldi vállalatok továbbá arra is kötelezendők, hogy nyilvános számadásaikat úgy teljes üzletükre nézve, mint külön magyarországi üzletükre vonatkozólag, a törvényben előírt módon hozzák nyilvánosságra.

Hogy ezenfelül mennyire kívánjuk még a protekcionizmus elvét alkalmazni, ez olyan gazdaságpolitikai kérdés, amelynek megoldása elméleti úton nem lehetséges, amelyet tehát a gyakorlati politikusokra kell bízni annál is inkább, mert a többi gazdasági problémától elkülönítetten egyáltalán nem kezelhető, hanem bele kell illeszkednie a gazdaságpolitika rendszerébe.

Az életbiztosítási törvényhozásra vonatkozó nézeteimet teljes objektivitással iparkodtam előadni, azzal az objektivitással, amely egyedül a valóságos közérdeket tekinti. Kénytelen voltam a divatos áramlatok ellen fordulni, s jól tudom, hogy nézeteimet igen sokan nem osztják. Jól tudom azt, hogy minálunk Magyarországon is van talaja a reakciós áramlatoknak, akadnak sokan, akik szeretnék a biztosító vállalatokat guzsba kötni. De bizom benne, hogy a törvényhozók bölcsesége ellen fog állani ennek a reakciós áramlatnak és bizom különösen abban, hogy sikerült kimutatnom azt, hogy az állami beavatkozás rendszere nem lehet hasznos, nem lehet üdvös és áldásos.

Nem foglalkoztam az apró részletekkel, mert hiszen először az alapelvekre nézve kell megállapodnunk, fontosabb részletekkel is csak azért foglalkoztam, mert úgy hiszem, minden olvasómat meggyőztem arról, hogy volt mit mondanom.

Azzal a kéréssel ajánlom tanulmányomat az összes érdekelt körök figyelmébe, olvassák az ügy iránt érzett akkora szeretettel, mint aminővel én megirtam.

MAGYAR KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYESÜLET
KÖNYVTÁRA

11-

35009(1)

